

Т. В. ЦИМБАЛ, д-р філос. наук, проф.,
Криворізький національний університет

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ВІЙНИ

Філософський вимір дослідження феномену війни включає в себе надважливий аспект – антропологічний, адже кожна людина, що проживає на території країни, яка обороняється, чи країни-агресора, а також сусідніх країн, тією чи іншою мірою дотична до війни, виступаючи учасником або спостерігачем, жертвою або катом, героєм або антигероєм війни тощо. Для людини питання війни є не онтологічним (тобто, «війна є» або «війни немає»), натомість – антропологічним: «чому я повинен/повинна пережити досвід війни». Причому фактично кожне покоління переживає певний досвід війни, займаючи одну з двох позицій: оптимістичну (людство стає толерантнішим, добрішим) або песимістичну (людина приречена пережити досвід війни). Здавалося б війни повинні були залишитися у ХХ ст. як негативний досвід імперіалізму і тоталітаризму. Однак сьогодні в центрі Європи йде жорстока, підступна війна, розв'язана російською федерацією проти України. Ця нова війна є складною за формою і поєднується з тероризмом, що значно збільшує кількість включених у неї людей (антропологічних суб'єктів). Саме цим зумовлена актуальність дослідження філософсько-антропологічного виміру війни і вивчення феномену «*homo belli*» – людини війни.

Зауважимо, що протягом тисячоліть людство нехтує заповіддю «не вбий», здійснюючи, за Ж. Батаєм, трансгресію, переступання кордонів моральності та автономності особи. У даному випадку заборона означає бездіяльність, хоча дія була можливою і навіть бажаною. Військові конфлікти знаходяться, за З. Фройдом, на вододілі людини як біологічної істоти і людини культурної, що утискає тваринне начало. Хоча в культурі ми досить часто спостерігаємо настрої готовності до війни (наприклад, як це було перед Першою світовою), сприйняття війни як свята з елементами карнавальної культури (військова форма, спеціальний музичний супровід, видовищність), готовність до війни може бути як негативною (у агресора), так і позитивною (у захисників Вітчизни від агресора). Саме з цим пов'язані уявлення філософів про справедливу і несправедливу війну: починаючи з Платона, мислителі підкреслювали можливості звільнення від індивідуалізму та переваги приватних інтересів на користь суспільних під час визвольної війни, яка осмислюється у категоріях справедливості і правди [1]. Своєрідне розуміння антропології війни пропонує Е. Юнгер, що мав досвід участі у Першій та Другій світових війнах, відображений у щоденниках – «записках з окопів». Шляхетність та висока освіченість не завадили йому створити образ брутального воїна, що веде єдино можливе на фронті діяльне, активне життя, для якого війна стає точкою біфуркації, кардинально змінює життя (добре, що не забирає його) [2].

Власне антропологія війни зароджується у другій половині ХХ ст., після того як людство поставало після трагедії Другої світової. Сьогодні антропологію війни розглядають як нову міждисциплінарну галузь науки, що інтегрує предметні сфери воєнної психології, соціології, культурології, історії, власне філософської антропології тощо, які вивчають людину в умовах війни. Антропологія війни акцентує увагу на ціннісному та соціокультурному аспектах, намагаючись системно осягнути «людський вимір» війни. Об'єктом антропології війни є особа та спільноти в умовах збройних конфліктів, в період підготовки до них або подолання їхніх наслідків. Серед кола проблем, які вивчає антропологія війни, слід виокремити: аксіологічний аспект, тобто цінності, традиції, звичаї народів і їхні зміни під час війни; вплив ідеології на психологію учасників війни; співвіднесеність реальних воїнів та їхніх образів; вплив війни на релігійність суспільства; психологічні феномени (страх, фаталізм, героїзм тощо); гендерні та вікові особливості сприйняття війни; військовий досвід людей на окупованих територіях та в тилу; темпи життя людини в мирний час та в період війни тощо.

Активізація наукових пошуків у галузі антропології війни дозволить інтегрувати знання гуманітарних та суспільних наук, системно вивчаючи «*homo belli*», та сприяти використанню накопичених знань і досвіду для формування стійкості людини та спільноти в умовах війни.

Список літератури

1. Платон. Алкивіад I / Платон. Диалоги // М., 1986. 607 с. – С.175-222.
2. Юнгер Е. Війна як внутрішнє переживання / Е. Юнгер // К.: Стилет і стилос, 2022. – 136 с